

خدمات مشاوره‌ای برای همه دانش‌آموزان در همه دوره‌های تحصیلی؛

واقعیت یا آرمان؟!

گزارشی از نشست علمی - تخصصی «آسیب‌شناسی خدمات مشاوره‌ای
دانش‌آموزان و ارائه راه کارها»

ناهد ابراهیم‌زاده

اشاره

شرایط و مشکلات شغلی مشاوران، امکانات و ظرفیت‌های درون و برون‌سازمانی آموزش و پرورش و سایر مؤلفه‌های تأثیرگذار به سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان نظام تعلیم و تربیت کشور ارائه نمایند تا تصمیم‌سازی منطقی بر مبنای آن‌ها انجام شود.

با این رویکرد، گروه پژوهشی راهنمایی و مشاوره و روان‌شناسی تربیتی، در پژوهشکده خانواده و مدرسه، پژوهشی را با عنوان «آسیب‌شناسی خدمات مشاوره‌ای دانش‌آموزان و ارائه راه کارها» در سال ۱۳۹۴ انجام داد. این پژوهش که توسط آقای محمد مخاطب، کارشناس پژوهشی پژوهشکده و تحت نظارت علمی آقای دکتر فرهاد کریمی، رئیس پژوهشکده تعلیم و تربیت انجام شده است، در یک نشست علمی - تخصصی در هفتم آذرماه سال ۹۶ با حضور جمعی از مشاوران مدارس و مراکز مشاوره شهر تهران، کارشناسان حوزه ستادی، معاون و مدیر کل امور تربیتی و مشاوره ارائه شد. چکیده این پژوهش و نکته نظرات حاضران را در گزارش زیر می‌خوانیم.

با گذشت ۲۵ سال از ایجاد نظام آموزش جدید متوسطه و شروع مجدد فعالیت مشاوران در مدارس کشور تاکنون پژوهش‌های بسیاری در زمینه خدمات راهنمایی و مشاوره و اثربخشی آن از منظر دانش‌آموزان، والدین، مدیران و کارکنان مدارس و... انجام شده است که در آن‌ها اغلب محققان به موانع فراوری خدمات مشاوره‌ای و راه کارهای عملیاتی برای رفع آن‌ها اشاره نموده‌اند. گرچه در طول سال‌های گذشته ستاد آموزش و پرورش طرح‌ها و اقداماتی را به منظور توسعه و کیفیت‌بخشی خدمات راهنمایی و مشاوره در مدارس انجام داده اما شرایط اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی حاکم بر جامعه و نهاد خانواده و روند رو به رشد آسیب‌های اجتماعی از یک سو و ضرورت برخورداری همه دانش‌آموزان از خدمات مشاوره تحصیلی، تربیتی و شغلی از سوی دیگر، نیاز به پژوهش‌های جدید را بیش از پیش آشکار می‌سازد؛ پژوهش‌هایی که بتوانند تصویری واقع‌بینانه از نیازها و انتظارات دانش‌آموزان، والدین،

مشاور، تابلوی اعلانات و...

۵. قوانین و مقررات: اساس نامه‌ها، آیین نامه‌ها، دستورالعمل‌ها، تشکیلات و...

۶. بودجه، منابع مالی و اداری: هزینه‌ها، درآمدها و اعتبارات تخصیص یافته و امور اداری

خدمات مشاوره در اسناد بالادستی آموزش و پرورش

محمد مخاطب با تأکید بر اینکه ارائه خدمات مشاوره‌ای به دانش‌آموزان در اسناد بالادستی از جمله نقشه جامع علمی کشور (۱۳۹۰، ص ۸) و سند تحول بنیادین (راه کارهای ۱-۱، ۳-۷، ۵-۳، ۱۵-۳، ۱۶-۳، ۲۱-۳، ۲۱-۴) تصریح شده است، به بند ۵ برنامه درسی ملی اشاره نمود که در آن مشاوره، هدایت تحصیلی و تربیتی در همه دوره‌های تحصیلی الزامی دانسته شده است.

وی با اشاره به اینکه برای شناسایی آسیب‌های خدمات مشاوره‌ای به اسناد و پژوهش‌های پیشین هم مراجعه نموده است، افزود: روش ما در تحقیق حاضر از نظر هدف کاربردی و از لحاظ روش اجرا پیمایشی (کمی) و از نظر کیفی مراجعه به اسناد پیشین، مصاحبه نیمه‌سازمان یافته و بحث گروهی متمرکز بوده است. در این تحقیق برای انتخاب نمونه‌های مورد مطالعه از روش نمونه‌گیری چندمرحله‌ای استفاده شد. ضمناً تعداد ۱۵ نفر صاحب‌نظر، متخصص و مشاور باتجربه برای مصاحبه و تشکیل بحث گروهی متمرکز به روش هدفمند و ضمن مشورت با کارشناسان و مسئولان مربوط انتخاب شد.

حجم نمونه پژوهش

حجم نمونه اجرا شده برای دانش‌آموزان دوره دوم متوسطه ۳۸۸ نفر، والدین عضو انجمن اولیا و مربیان مدارس ۲۵۲ نفر، مدیران و مشاوران مدارس ۲۴۷ نفر، مدیران و مشاوران مراکز مشاوره دانش‌آموزی و خانواده ۱۰۳ نفر و ۱۵ نفر از صاحب‌نظران، متخصصان و مشاوران باتجربه بوده است.

محمد مخاطب در ادامه سخنان خود درباره روایی و پایایی ابزار این تحقیق گفت: روایی و پایایی برگه مصاحبه متخصصان و مشاوران با تجربه به روش‌های محتوایی و صوری تعیین شده و برای سنجش

در ابتدای این نشست، خانم دکتر قدسی احقر، مدیر گروه پژوهشی آموزش خانواده، ضمن خیر مقدم و سپاس از شرکت‌کنندگان در این نشست و معرفی آقای محمد مخاطب، از حاضران درخواست نمودند تا پس از پایان بیانات محقق، با مشارکت در بحث نقطه نظرات خود را بیان نمایند. محمد مخاطب در ابتدای سخنان خود، خدمات راهنمایی و مشاوره را یک ضرورت اجتماعی و آموزشی دانست و تأکید کرد که ارائه این خدمات به روش صحیح، مناسب و بجا نه تنها به ارتقای اهداف و غنای آموزش و پرورش کمک می‌کند بلکه بسیاری از مسائل و معضلات برخاسته از درون نظام آموزشی را نیز به نحو شایسته‌ای حل و فصل می‌کند. وی گفت: به استناد راه کارهای مندرج در سند تحول بنیادین و با توجه به ساختار و نظام آموزشی جدید ضروری است آسیب‌ها و موانع فرازروی خدمات راهنمایی و مشاوره در همه دوره‌های تحصیلی شناسایی و راه کارهایی برای رفع آن‌ها ارائه شود، و ما با این رویکرد پژوهش حاضر را در دستور کار خود قرار دادیم که درصدد پاسخگویی به دو سؤال مهم می‌باشد:

- آسیب‌های خدمات مشاوره‌ای دانش‌آموزان کدامند؟
- چه راه کارهای مناسبی برای بهبود این خدمات می‌توان ارائه نمود؟

عوامل مرتبط با آسیب‌شناسی خدمات مشاوره‌ای

کارشناس پژوهشی پژوهشکده، در ادامه سخنان خود با اشاره به عوامل آسیب‌شناسی خدمات مشاوره گفت: در این تحقیق زمینه‌ها و عوامل زیر مرتبط با آسیب‌شناسی خدمات مشاوره‌ای مورد بررسی قرار گرفته است: ۱. نیروی انسانی: آموزش‌ها، ویژگی‌ها، نگرش‌ها و مهارت‌های مورد نیاز مشاوران، مدیران، معاونان و سایر کارکنان مدرسه و کارشناسان و مسئولان ذی ربط و...

۲. تکنولوژی و فناوری: پرورنده الکترونیکی، نرم افزارهای مناسب، سایت مشاوره، بانک‌های اطلاعات تحصیلی و شغلی، سرعت و سهولت دسترسی به اطلاعات و برنامه‌های فناورانه، سخت افزارهای مناسب، روش‌ها و مهارت‌های فنی و...

۳. آزمون‌ها و ابزارها: آزمون‌های استعداد تحصیلی، رغبت‌سنج، هوش و شخصیت و...

۴. امکانات و تجهیزات: اتاق مشاور و لوازم آن، صندوق ارتباط با

● از نظر والدین، «ارتباط مشکلات مدرسه به عدم انجام مناسب خدمات مشاوره‌ای تربیتی، تحصیلی و شغلی مشاور» با میانگین ۲/۶۷ و «کافی و مناسب بودن ساعت اختصاص داده شده به مشاور در مدرسه به ازای هر ۱۵ نفر دانش آموز ۱ ساعت خدمات مشاوره‌ای» با میانگین ۲/۷۳، بیشترین وضعیت آسیب‌پذیری را داشته است.

● از نظر مشاوران مدارس «کافی و مناسب بودن اختصاص خدمات مشاوره با شاخص ۱۵/۱» با میانگین ۲/۳۳، آسیب‌پذیرترین وضعیت بوده است.

● از نظر مدیران مدارس «کافی و مناسب بودن اختصاص مشاور با شاخص ۱۵/۱ در مدرسه» با میانگین ۲/۵۶ آسیب‌پذیرترین وضعیت بوده است.

● از نظر مشاوران مراکز مشاوره «کافی و مناسب بودن اختصاص مشاور (به ازای هر ۴۰۰ نفر دانش آموز یک ساعت خدمات مشاوره‌ای)» با میانگین ۲/۴۱ بیشترین وضعیت آسیب‌پذیری را داشته است.

● از نظر رؤسا و کارشناسان مراکز مشاوره «مناسب و کافی بودن اختصاص مشاور با شاخص ۴۰/۱» با میانگین ۲ آسیب‌پذیرترین وضعیت بوده است.

روایی پرسش‌نامه‌ها از روش روایی محتوایی، برای سنجش پایایی پرسش‌نامه‌ها از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شده است. برای تجزیه و تحلیل توصیفی اطلاعات نیز از (جداول فراوانی و درصد، نمودار، میانگین، انحراف استاندارد، واریانس، رتبه و مقیاس نانلی) و برای تجزیه و تحلیل استنباطی اطلاعات از (آزمون‌های فریدمن، دو جمله‌ای، T مستقل، همبستگی رتبه‌ای، اسپرمن، تحلیل واریانس یک‌سویه و آزمون تعقیبی توکی) استفاده شده است. ضرایب آلفای کرونباخ برای ابزارهای مختلف پژوهش در جدول زیر آمده است:

ابزار پژوهش	تعداد عبارات آسیب‌شناسی	ضریب آلفای کرونباخ
پرسش‌نامه دانش‌آموزان دوره دوم متوسطه	۴۵	۰/۹۵۷
پرسش‌نامه والدین دانش‌آموزان دوره دوم متوسطه	۶۰	۰/۹۶۸
پرسش‌نامه مشاوران دوره دوم متوسطه	۸۴	۰/۹۶۵
پرسش‌نامه مدیران و معاونان پرورشی و آموزشی مدارس دوره دوم متوسطه	۹۴	۰/۹۷۱
پرسش‌نامه مشاوران مراکز مشاوره خانواده، دانش‌آموزی و هسته‌های مشاوره	۵۱	۰/۹۶۳
پرسش‌نامه رؤسا و کارشناسان مراکز مشاوره خانواده، دانش‌آموزی و هسته‌های مشاوره	۵۸	۰/۹۳۹

یافته‌ها با کمترین وضعیت آسیب‌زایی در زمینه نیروی انسانی		
از نظر دانش‌آموزان	اطمینان دانش‌آموزان به رازداری و محرمانه نگه داشتن اطلاعاتشان توسط مشاور	میانگین ۳/۶۸
از نظر والدین	رضایت‌مندی والدین از رازداری و محرمانه نگه داشتن اطلاعات دانش‌آموز توسط مشاور مدرسه	میانگین ۴/۰۶
از نظر مشاوران مدارس	مفید و اثربخش بودن آموزش‌های ضمن خدمت مشاوران در راستای ارائه خدمات مشاوره‌ای	میانگین ۴/۴۹
از نظر مدیران مدارس	مرتبط بودن رشته تحصیلی مشاور با نوع فعالیت‌ها و خدمات مشاوره‌ای	میانگین ۴/۴۴
از نظر مشاوران مراکز مشاوره	علاقه‌مندی مشاوران به نقش‌ها و مسئولیت‌های خود در ارائه خدمات مشاوره‌ای به دانش‌آموزان	میانگین ۴/۴۶
از نظر رؤسا و کارشناسان مراکز مشاوره	موافقت با داشتن مدرک تحصیلی فوق‌لیسانس و بالاتر مرتبط برای اعضای تخصصی هسته‌های مشاوره و مراکز مشاوره	میانگین ۴/۶۵

اهم یافته‌های پژوهش در زمینه نیروی انسانی

در ادامه جلسه، کارشناس پژوهش پژوهشکده به نتایج و یافته‌های این پژوهش در ۶ زمینه نیروی انسانی، تکنولوژی و فناوری، آزمون‌ها و ابزارها، امکانات و تجهیزات، قوانین و مقررات و بودجه، منابع مالی و اداری اشاره کرد. در ابتدا نتایج حاصله در زمینه نیروی انسانی مورد بحث قرار گرفت:

● از نظر دانش‌آموزان، تأثیر «حجم زیاد کار مشاور در کاهش ارائه خدمات مشاوره‌ای به دانش‌آموزان» با میانگین ۲/۹۲ بیشترین وضعیت آسیب‌پذیری را داشته است.

اهم یافته‌های پژوهش در زمینه آزمون‌ها و ابزارها

- از نظر دانش‌آموزان «دشواری سؤالات آزمون‌های مشاوره‌ای استعداد، رغبت و سلامت روانی، رفتاری مربوط به دانش‌آموزان» با میانگین ۲/۹۱ آسیب‌زاترین وضعیت را داشته است.
- از نظر والدین «آشنایی والدین با نحوه استفاده از نتایج آزمون‌های استعداد، رغبت‌سنج، توانایی، شخصیت و هوش در فعالیت‌های مشاوره‌ای» با میانگین ۳/۱۸ آسیب‌پذیری بیشتری داشته است.
- از نظر مشاوران مدارس «تأثیر آزمون‌های اجرا شده در تعیین رشته و شاخه» با میانگین ۳/۱۱ وضعیت آسیب‌پذیری متوسط داشته است.
- از نظر مدیران مدارس «تأثیر آزمون‌های اجرا شده در انتخاب و تعیین رشته» با میانگین ۳/۴۲ وضعیت آسیب‌زایی کمی بیش از حد متوسط بوده است.
- از نظر مشاوران مراکز «تأثیر آزمون‌های اجرا شده در انتخاب و تعیین رشته» با میانگین ۳/۱۹ آسیب‌پذیری در حد متوسط بوده است.
- از نظر رؤسا و کارشناسان مراکز «میزان انعکاس نتایج آزمون‌های مشاوره‌ای به دانش‌آموزان و والدین آن‌ها توسط مشاور مرکز» با میانگین ۳/۲۰ وضعیت آسیب‌زایی متوسطی برخوردار است.

یافته‌ها با کمترین وضعیت آسیب‌زایی در زمینه آزمون‌ها و ابزارها

از نظر دانش‌آموزان	موافقت دانش‌آموز با اجرای آزمون‌ها توسط مشاور مدرسه	میانگین ۳/۵۵
از نظر والدین	تأثیر آزمون‌های اجرا شده در انتخاب و تعیین رشته	میانگین ۳/۴۱
از نظر مشاوران مدارس	آشنایی با نحوه استفاده از نتایج آزمون‌های استعداد و... در فعالیت‌های مشاوره‌ای	میانگین ۳/۹۵
از نظر مدیران مدارس	توانایی و دقت در برگزاری درست آزمون‌های مشاوره‌ای توسط مشاوران	میانگین ۴/۱۲
از نظر مشاوران مراکز مشاوره	آشنایی با نحوه استفاده از نتایج آزمون‌های استعداد و... در فعالیت‌های مشاوره‌ای	میانگین ۴/۰۵
از نظر رؤسا و کارشناسان مراکز مشاوره	آشنایی با نحوه استفاده از نتایج آزمون‌های استعداد و... در فعالیت‌های مشاوره‌ای	میانگین ۳/۹۰

اهم یافته‌های پژوهش در زمینه تکنولوژی و فناوری

- از نظر دانش‌آموزان «امکان ارتباط دانش‌آموزان با مشاوران از طریق سایت مشاوره و دریافت جواب‌های خود از آنان» با میانگین رتبه‌ای ۲/۲۶ آسیب‌زاترین وضعیت را دارد.
- از نظر والدین «محرمانه ماندن اطلاعات پرونده الکترونیکی مشاوره‌ای دانش‌آموزان» با میانگین ۲/۳۹ آسیب‌پذیرترین وضعیت را داشته است.
- از نظر مشاوران مدارس «امکان‌پذیر بودن ثبت مسائل و مشکلات دانش‌آموزان در پرونده الکترونیکی مشاوره‌ای» با میانگین ۲/۱۲ آسیب‌پذیرترین وضعیت را داشته است.
- از نظر مدیران مدارس «مناسب بودن زیرساخت‌ها و امکانات لازم برای انجام مشاوره از راه دور» با میانگین ۲/۶۷ از آسیب‌پذیری بیشتری برخوردار بود.
- از نظر مشاوران مراکز «مناسب بودن زیرساخت‌ها و امکانات لازم برای انجام مشاوره از راه دور» با میانگین ۲/۳۸ وضعیت مناسبی در مدارس نداشته و آسیب‌پذیرترین عبارت محسوب می‌شود.
- از نظر رؤسا و کارشناسان مراکز «امکان ارتباط دانش‌آموزان از طریق پست الکترونیکی مخصوص با مشاوران مرکز و دریافت جواب‌های خود از طریق ایمیل» با میانگین ۱/۹۷ آسیب‌پذیرترین وضعیت را داشته است.

یافته‌ها با کمترین وضعیت آسیب‌زایی در زمینه تکنولوژی و فناوری

از نظر والدین	وجود پرونده الکترونیکی مشاوره‌ای برای تمام دانش‌آموزان در مدرسه	میانگین ۳/۴۲
از نظر مشاوران مدارس	برخورداری مشاوران مدرسه از ویژگی‌های تعهد، تخصص و علاقه‌مندی در ارائه خدمات مشاوره‌ای	میانگین ۳/۷۴
از نظر مدیران مدارس	در اختیار داشتن تجهیزات سخت‌افزاری (کامپیوتر، مودم و...)	میانگین ۳/۴۳
از نظر مشاوران مراکز مشاوره	در اختیار داشتن تجهیزات سخت‌افزاری (کامپیوتر، مودم و...)	میانگین ۳/۴۶
از نظر رؤسا و کارشناسان مراکز مشاوره	امکان ورود مشاور مرکز به سایت ویژه مشاوران مدارس و ثبت مسائل و خدمات ارائه شده به دانش‌آموزان	میانگین ۲/۹۴

پیشنهاد می‌شود شیوه‌نامه ارائه خدمات مشاوره تربیتی، تحصیلی و شغلی به صورت جامع و با حضور مشاوران مدارس و مراکز مشاوره و صاحب نظران در جلسات کارگاهی تهیه و به دوره ابتدایی به ویژه پایه‌های پنجم و ششم و دوره متوسطه اول به ویژه پایه نهم تسری و تعمیم داده شود

اهم یافته‌های پژوهش در زمینه قوانین، مقررات و دستورالعمل‌ها

● از نظر دانش آموزان «تداخل شرح وظایف مشاور مدرسه با شرح وظایف معاون و مربی پرورشی» با میانگین ۳/۰۲ در حد متوسط بوده است.

● از نظر والدین «دست‌وپاگیر بودن قوانین، مقررات و دستورالعمل‌های مرتبط با خدمات مشاوره‌ای» با میانگین ۲/۷۲ و «تداخل شرح وظایف مشاور مدرسه با وظایف معاون و مربی پرورشی» بیشترین وضعیت آسیب‌پذیری را داشته است.

● از نظر مشاوران مدارس «از دید دستورالعمل‌ها و بخش‌نامه‌های ارسالی مرتبط با خدمات مشاوره‌ای» بیشترین وضعیت آسیب‌پذیری را داشته است.

● از نظر مدیران مدارس «ناکارآمدی و دست‌وپاگیر بودن قوانین، مقررات و دستورالعمل‌ها و بخش‌نامه‌های مرتبط با خدمات مشاوره‌ای دانش آموزان» با میانگین ۲/۷۳ آسیب‌پذیرترین وضعیت را داشته است.

● از نظر مشاوران مراکز مشاوره «وجود قوانین لازم در مصوبات مجلس شورای اسلامی در حمایت از فعالیت‌های مشاوره‌ای در مدارس با میانگین ۲/۵۴ آسیب‌پذیرترین وضعیت را داشته است.

● از نظر رؤسا و کارشناسان مراکز «دست‌وپاگیر بودن قوانین، مقررات و دستورالعمل‌های مرتبط با خدمات مشاوره‌ای» با میانگین ۲/۷۹ از آسیب‌پذیری گسترده‌ای برخوردار بوده است.

اهم یافته‌های پژوهش در زمینه امکانات و تجهیزات

● از نظر دانش آموزان «فراهم شدن اردوهای شغلی و بازدید از مراکز و کارخانه‌ها برای دانش آموزان توسط مشاور مدرسه» با میانگین ۲/۲۵ و «در معرض دید دبیران و دانش آموزان قرار گرفتن اتاق مشاور» با میانگین ۲/۷۵ از آسیب‌پذیری بیشتر و گسترده‌تری برخوردار هستند.

● از نظر والدین «در معرض دید دبیران و دانش آموزان قرار گرفتن اتاق مشاور» با میانگین ۲/۵۱ آسیب‌پذیرترین وضعیت را داشته است.

● از نظر مشاوران مدارس «در معرض دید دبیران و دانش آموزان قرار گرفتن اتاق مشاور» با میانگین ۲/۱۶ آسیب‌پذیرترین وضعیت را داشته است.

● از نظر مدیران مدارس «در معرض دید دبیران و دانش آموزان قرار گرفتن اتاق مشاور» با میانگین ۲/۱۰ آسیب‌پذیرترین وضعیت را داشته است.

● از نظر مشاوران مراکز «وجود مجلات مشاوره، کتاب‌ها، جزوه‌ها، مقالات، تحقیقات و انواع آزمون‌های مشاوره در مرکز» با میانگین ۳/۲۷ در وضعیت آسیب‌پذیری متوسط قرار گرفته است.

● از نظر رؤسا و کارشناسان مراکز «وجود منابع و بانک‌های اطلاعاتی، فرهنگ مشاغل، بروشورهای شغلی و تحصیلی، کتاب تخصصی، گزارش‌های تحقیقی و انواع آزمون‌ها در مرکز» با میانگین ۳/۳۹ از آسیب‌پذیری بالایی برخوردار بود.

یافته‌ها با کمترین وضعیت آسیب‌زایی در زمینه قوانین، مقررات و دستورالعمل‌ها

از نظر دانش آموزان	آشنایی با تعهدنامه اخلاقی، انضباطی مندرج در آئین‌نامه انضباطی	میانگین ۳/۶۵
از نظر والدین	ارزش قائل شدن والدین برای کارها و نقش‌های مشاور در ارائه خدمات مشاوره‌ای	میانگین ۳/۷۹
از نظر مشاوران مدارس	آشنایی مشاوران با دستورالعمل‌ها و شیوه‌نامه هدایت تحصیلی و شغلی و به کارگیری آن‌ها	میانگین ۴/۲۱
از نظر مدیران مدارس	آشنایی مشاور مدرسه با دستورالعمل‌ها و شیوه‌نامه‌های هدایت تحصیلی و شغلی	میانگین ۴/۱۷
از نظر مشاوران مراکز	آشنایی مشاور با قوانین، مقررات، بخشنامه‌های موجود	میانگین ۳/۹۷
از نظر رؤسا و کارشناسان مراکز مشاوره	آشنایی مشاور با قوانین و مقررات و بخشنامه‌های موجود	میانگین ۴/۱۵

یافته‌ها با کمترین وضعیت آسیب‌زایی در زمینه امکانات و تجهیزات

از نظر دانش آموزان	برخورداری مشاوران از اتاق کار مستقل، استاندارد و مناسب	میانگین ۳/۶۸
از نظر والدین	بهره‌مندی از سالن اجتماعات برای برگزاری جلسات مشاوره	میانگین ۳/۷۶
از نظر مشاوران مدارس	بهره‌مندی از تابلوی اعلانات توسط مشاور	میانگین ۴/۲۶
از نظر مدیران مدارس	بهره‌مندی از تابلوی اعلانات توسط مشاور	میانگین ۴/۳۷
از نظر مشاوران مراکز مشاوره	همکاری در برگزاری هفته معرفی مشاغل، هفته بهداشت مدارس و نمایشگاه‌های ویژه آن‌ها در مرکز	میانگین ۳/۷۳
از نظر رؤسا و کارشناسان مراکز مشاوره	همکاری مرکز با مشاور مدرسه در شناسایی و حل مشکلات دانش آموزان ارجاعی به مرکز	میانگین ۴/۱۱

**مسئله فرسودگی
شغلی و بهداشت
روانی مشاوران جدی
است. تمایل مشاوران
به خروج از این حرفه
باید مورد توجه قرار
گیرد**

مهم‌ترین پیشنهادها و راهکارهای تحقیق

محمد مخاطب در ادامه سخنان خود به ارائه مهم‌ترین پیشنهادها و راهکارهای تحقیق در دو بخش مرتبط با زمینه‌ها و راهکارهای حاصل از یافته‌های کمی به شرح زیر پرداخت:

زمینه نیروی انسانی

• برقراری رابطه حسنه مشاوره‌ای با دانش‌آموزان و بالا بردن آگاهی آنان نسبت به اهمیت و نقش خدمات مشاوره
• افزایش جلسات مشاوره‌ای با دانش‌آموزان به‌ویژه جلسات مشاوره گروهی

• ایجاد و بهبود زمینه ارتباط بین والدین و مشاوران
• افزایش اطلاعات خانواده‌ها در زمینه خدمات مشاوره و همکاری والدین با مدرسه در ارائه خدمات مشاوره‌ای به فرزندانشان
• به‌کارگیری افراد توانمند و با انگیزه در مشاوره مدارس و ارزش‌گذاری کار مشاوران توسط مسئولان و مقامات رده‌های بالا

زمینه تکنولوژی و فناوری

• ایجاد سایت ویژه برای مشاوران مدارس و فراهم‌سازی زمینه ارتباط الکترونیکی از طریق ایمیل، اس‌ام‌اس و... با دانش‌آموزان
• ایجاد اتاق فکر بین مشاوران و اولیا و دانش‌آموزان
• طراحی و نصب نرم‌افزارهای متناسب با خدمات مشاوره در مدارس و ارائه آموزش‌های لازم در این باره
• تهیه و راه‌اندازی نرم‌افزار بانک اطلاعات تحصیلی و شغلی در همه مدارس و الزامی شدن آن
• اختصاص دادن اینترنت و تجهیزات یکسان به همه مدارس و فراهم کردن امکانات متناسب با نیازها و فناوری‌های روز
• آشناسازی مشاوران با سواد اطلاعاتی و رسانه‌ای

زمینه آزمون‌ها و ابزارها

• برگزاری به موقع آزمون‌های مشاوره‌ای و استفاده از نتایج آن در هدایت تحصیلی و شغلی دانش‌آموزان
• اجرای آزمون‌های استعداد تحصیلی در طول سال و به‌صورت گروه‌های کوچک و کاربست نتایج آن‌ها

اهم یافته‌های پژوهش در زمینه بودجه، منابع مالی و اداری

• از نظر دانش‌آموزان «وجود محدودیت برای مشاور در پی‌گیری و حل و فصل مشکل دانش‌آموزان در خارج از مدرسه» با میانگین ۲/۹۰ آسیب‌پذیرترین عبارت بوده است.

• از نظر والدین «وجود محدودیت برای مشاوران در پی‌گیری مشکلات دانش‌آموزان در خارج از مدرسه» با میانگین ۲/۷۳ آسیب‌پذیرترین وضعیت را داشته است.

• از نظر مشاوران مدارس «جذب اعتبارات از استانداری، شهرداری، فرمانداری و... توسط مدرسه برای ارائه خدمات مشاوره‌ای» با میانگین ۱/۹۶ از آسیب‌های گسترده بوده است.

• از نظر مدیران مدارس «جذب اعتبار از نهادهای مردمی در مدرسه برای ارائه خدمات مشاوره» با میانگین ۱/۹۵ گسترده‌ترین و بیشترین وضعیت آسیب‌پذیری را داشته است.

• از نظر مشاوران مراکز مشاوره «رضایت از اعتبارات اختصاص یافته به حوزه مشاوره تحصیلی» با میانگین ۱/۸۱ بیشترین وضعیت آسیب‌پذیری را داشته است.

• از نظر رؤسا و کارشناسان مراکز «رضایت از اعتبارات اختصاص یافته در حوزه مشاوره» با میانگین ۱/۸۹ آسیب‌پذیرترین وضعیت را داشته است.

یافته‌ها با کمترین وضعیت آسیب‌پذیری در زمینه بودجه، منابع مالی و اداری

از نظر دانش‌آموزان	کمک مشاور مدرسه در انتخاب روش صحیح مطالعه و برنامه‌ریزی	میانگین ۳/۶۴
از نظر والدین	موافقت با درآمدزایی مدارس و مراکز مشاوره در قبال ارائه خدمات مشاوره‌ای	میانگین ۳/۱۹
از نظر مشاوران مدارس	تأثیر فعالیت‌های مشاوره‌ای ارائه شده به دانش‌آموزان در تغییر نگرش مدیران نسبت به تأمین و جذب اعتبار لازم	میانگین ۳/۶۳
از نظر مدیران مدارس	موفقیت مشاور مدرسه در جلب مشارکت اولیا	میانگین ۳/۵۵
از نظر مشاوران مراکز مشاوره	تأثیر ارائه تسهیلات و خدمات رفاهی و بیمه‌ای به مشاوران	میانگین ۳/۴۹
از نظر رؤسا و کارشناسان مراکز مشاوره	ضرورت وجود مراکز و هسته‌های مشاوره در آموزش و پرورش و کمک آن‌ها در ارائه خدمات مشاوره‌ای	میانگین ۴/۵۶

و به‌روزرسانی بخشنامه‌های مرتبط با خدمات مشاوره در مدارس و مراکز مشاوره

و در اختیار قرار دادن بخشنامه‌ها و دستورالعمل‌های مشاوره‌ای به مشاوران و اطلاع‌رسانی دقیق در این زمینه

زمینه بودجه و منابع مالی و اداری

و تخصیص بودجه کافی برای ارائه خدمات مشاوره‌ای به مدرسه و تفویض اختیار در زمینه تأمین بودجه و پشتیبانی لازم از خدمات مشاوره‌ای به مدیران مدارس و در نظر گرفتن ردیف بودجه مستقل و مناسب برای خدمات مشاوره‌ای در مدارس و جلب حمایت دستگاه‌های دیگر برای کمک به خدمات مشاوره‌ای در مدارس

و در اختیار قرار دادن مسئولیت بودجه و هزینه‌های خدمات مشاوره‌ای در مدارس به مشاوران و یا همکاری مشاور در هزینه‌کرد بودجه مشاوره با مدیران مدارس

و فراهم‌سازی راه‌های درآمدزایی مدارس و مناطق از طریق خدمات مشاوره در راستای بهبود فعالیت‌های مشاوره‌ای در مدارس

پیشنهادها و راه‌کارهای حاصل از یافته‌های کمی

و شیوه‌نامه ارائه خدمات مشاوره تربیتی، تحصیلی و شغلی به‌صورت جامع و با حضور مشاوران مدارس و مراکز مشاوره و صاحب‌نظران در جلسات کارگاهی تهیه و به دوره ابتدایی به‌ویژه پایه‌های پنجم و ششم و دوره متوسطه اول به‌ویژه پایه نهم تسری و تعمیم داده شود.

و رعایت اختصاص مشاور با شاخص ۱۵/۱ در سطح مدرسه توسط همه مسئولان

و برنامه آموزش تخصصی مشاوران و با تأکید بر یافته‌های این پژوهش تهیه و از طریق مراجع ذی‌صلاح و به‌ویژه دانشگاه فرهنگیان اجرا شود.

و موقعیت‌ها و فرصت‌های لازم برای تعامل و ارتباط بیشتر مشاوران و دانش‌آموزان از طریق سایت فراهم شده و امکان پاسخ‌گویی و رفع برخی مشکلات از این طریق فراهم شود.

و تربیت متخصصان آزمون‌ها و ایجاد یک مرکز یا کمیته برای این امر در مناطق و شهرستان‌ها

و بومی‌سازی آزمون‌ها و ابزارهای خدمات مشاوره‌ای و کاربردی کردن آن‌ها برای همه گروه‌های دانش‌آموزی و فراهم آوردن سالن‌های مناسب برای برگزاری و اجرای آزمون‌های مشاوره‌ای

و تأمین آزمون‌ها و ابزارهای خدمات مشاوره‌ای در همه مدارس و مراکز مشاوره

و اجرای برنامه جامع خدمات مشاوره‌ای در مدارس

زمینه امکانات و تجهیزات

و تجهیز اتاق ویژه و استاندارد برای مشاوره در مدارس و مراکز مشاوره

و تقویت فرهنگ استفاده از صندوق ارتباط با مشاور و نصب آن در مکان‌های مناسب

و توسعه راه‌های ارتباطی مشاور با دانش‌آموزان و پاسخگویی مشاوران به مکاتبات دانش‌آموزان و برگزاری مسابقه‌های ویژه در این زمینه و اجرای برنامه حمایتی جامع توسط روان‌پزشک، مشاور و مددکار اجتماعی در مدارس

و پیش‌بینی فعالیت‌های فیلمبرداری ویژه از فرایند مشاوره در مدارس و تشویق مشاوران برای بهره‌برداری از آن‌ها

و تأسیس مراکز مشاوره شبانه‌روزی ویژه دانش‌آموزان و خانواده‌ها و راه‌اندازی طرح بیمه خدمات مشاوره‌ای در مدارس

زمینه قوانین، مقررات و دستورالعمل‌ها

و افزایش ساعات و مدت‌زمان مشاوره در مدارس و اختصاص یک مشاور تمام‌وقت به مدارس در هر یک از دوره‌های تحصیلی براساس شیوه‌نامه خاص و شرح وظایف معین

و اصلاح و حذف بخشنامه‌ها و دستورالعمل‌های دست‌وپاگیر و مشخص کردن وظایف مشاور در مدارس

و توجه به بهداشت روانی مشاوران و سختی کار آن‌ها در دستورالعمل‌ها

و استفاده از نظرات مشاوران برای اصلاح برخی از دستورالعمل‌ها

براساس مشورت‌های انجام شده به دنبال احیای نقش مشاوره‌ای معلمان و آموزگاران دوره ابتدایی هستیم و طراحی دوره‌های آموزشی لازم برای آن‌ها را پیگیری می‌کنیم

به‌عنوان مشاور استفاده شود.

ع با توجه به اینکه تعدادی از مشاوران در سال جاری و سال ۹۷ بازنشسته خواهند شد چرا امکان جذب از فارغ‌التحصیلان رشته مشاوره فراهم نیست! این در حالی است که با کمبود مشاور در دوره متوسطه دوم مواجه هستیم و در دوره ابتدایی مشاور نداریم.

ع از ظرفیت‌های برون‌سازمانی آموزش و پرورش و همکاری‌های درون‌بخشی برای پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی استفاده کنیم. ع بعد از سال‌ها که آزمون‌ها را اجرا می‌کنیم و دانش‌آموزان در رشته‌های مختلف تحصیل می‌کنند و به دانشگاه‌ها راه می‌یابند، مشاوران باید از نتیجه کار خود مطلع باشند، و بدانند نتیجه آزمون‌های اجرا شده چه تأثیری در رشته‌های دانشگاهی دانش‌آموزان داشته است؟ ع باید از طریق این پژوهش‌ها نگرش و دیدگاه‌های مدیران و مسئولان را تغییر داده و در آن‌ها دغدغه ایجاد کرد تا نسبت به نیازها و مشکلات عاطفی، روانی و تحصیلی دانش‌آموزان حساس شده و اقدام‌های اساسی انجام دهند.

ع مسئله فرسودگی شغلی و بهداشت روانی مشاوران جدی است. تمایل مشاوران به خروج از این حرفه باید مورد توجه قرار گیرد. ع بارها مسائل و مشکلات حرفه‌ای مشاوران، چالش‌های هدایت تحصیلی، فضای آموزشی و ... را در جلسات مطرح کرده‌ایم. این مشکلات بنیادی هستند و متأسفانه تغییری در وضعیت آن‌ها رخ نداده است. باید فکر اساسی شود.

در ادامه جلسه آقای دکتر شکوهی مدیر کل امور تربیتی و مشاوره ستاد ضمن تشکر از مشارکت حضاران و ارائه نظرات و پیشنهادها سازنده آن‌ها گفت: با توجه به موضوع آسیب‌شناسی خدمات مشاوره در نظام آموزش و پرورش در این نشست علمی، بنده سخنی را از آقای دکتر فانی نقل می‌کنم که ایشان می‌فرمودند ما سوار هواپیمایی هستیم که در حال حرکت است نه می‌توانیم آن را متوقف کنیم و نه می‌توانیم آن را بنشانیم و بایستی در همین وضعیت دست به اقداماتی بزنیم. این تصور که همه چیز آماده است، مثلاً سازمان برنامه و بودجه آماده است تا اعتبارات درخواستی ما را تأمین کند و یا سازمان امور اداری و استخدامی مجوز لازم برای

ع جلوگیری از جابه‌جایی و رفتن مشاوران از مدارس به اداره‌ها و جلوگیری از فعالیت مشاوران در امور دفتری و اداری ع برگزاری کارگاه‌های ارتقای نگرش و تفکر مثبت برای مشاوران و درخواست فعالیت‌های تحقیقی و گروهی از آنان و تهیه برنامه جامع مهارت‌آموزی مشاوران و اجرای منظم آن در طول سال تحصیلی ع آزمون‌ها و ابزارها در مدارس به درستی اجرا شده و اهداف و کارکرد آن‌ها مشخص شده و با شرایط روز متناسب‌سازی شود. ع نسبت به استاندارد و بومی‌سازی آزمون‌ها اقدام شده و آزمون‌ها در اختیار همه مدارس قرار گیرد. ع زمینه برخورداری مشاوران از اتاق کار مستقل، استاندارد و مناسب با خدمات مشاوره‌ای بیش از پیش فراهم گردد.

ع مقررات و دستورالعمل‌های مربوط به خدمات مشاوره‌ای جامع و کامل باشد و متناسب با شرایط روز به موقع به مدارس ابلاغ گردد. ع راه درآمدزایی در زمینه مشاوره در مدارس فراهم شود و نگاه مصرفی به خدمات مشاوره در مدارس به تدریج و از راه فرهنگی تغییر یابد.

پس از پایان یافتن سخنان کارشناس پژوهشی پژوهشکده، حضاران در جلسه به نقد و بررسی یافته‌های پژوهش پرداختند که در این بخش به پاره‌ای از نظرات آن‌ها اشاره خواهیم نمود: ع در این پژوهش سؤالات متعددی مورد بررسی قرار گرفته است که هر یک از آن‌ها می‌تواند موضوع یک پژوهش مستقل قرار گیرد. شایسته است با توجه به گستردگی ابعاد خدمات مشاوره‌ای و متغیرهای تأثیرگذار بر آن‌ها، اهداف پژوهش محدود گردد تا نتایج و پیشنهادها جنبه عملیاتی داشته باشد.

ع با توجه به اجرای طرح‌ها و برنامه‌های مؤثر در بهبود کیفیت خدمات مشاوره‌ای مدارس که سوابق آن‌ها در دفتر مشاوره ستاد موجود است پیشنهاد می‌شود طرح‌های گذشته تقویت شده و موانع فرا روی اجرای آن‌ها رفع گردد. به تجربه‌های انباشته و تخصص‌ها احترام بگذاریم.

ع به منظور پاسداشت کیان مشاوره و ارج نهادن به فعالیت‌های تخصصی در حرفه مشاوره، نباید از نیروهای مازاد در مدارس

مشاوره در دانشگاه‌ها از دو سال پیش گفت که در سال جاری با برگزاری جلسات متعدد و با همکاری سازمان نظام روان‌شناسی و مشاوره و انجمن مشاوره توانستیم این رشته را مجدداً فعال نموده و از محل مجوزهای صادر شده برای دی‌ماه رشته راهنمایی و مشاوره را در دانشگاه فرهنگیان احیا کنیم. دکتر شکوهی درباره اشکالات آزمون‌های مشاوره‌ای افزود: در حال حاضر تشکیل پرونده مشاوره‌ای برای همه دانش‌آموزان دوره اول متوسطه در سامانه الزامی است. آزمون‌ها هم به روش غیرحضوری و الکترونیکی قابل اجراست و انتظار می‌رود به شکل حضوری هم در چند مرحله برگزار شود. سؤالات و گویه‌های آزمون همه به گونه‌ای طراحی شده که دانش‌آموز بدون استرس و حتی در منزل بتواند آن را انجام دهد. انشاءالله این سامانه از نیمه دوم آذرماه فعال می‌شود و در آن براساس اطلاعات دسته‌بندی شده، سطوح مختلف دسترسی برای کاربران منطقه، استان و مشاوران تعریف شده است، بنابراین مشاوران می‌توانند از تجزیه و تحلیل نتایج آزمون‌ها مطلع شوند. وی درباره آمار مشکلات و آسیب‌های روانی و رفتاری دانش‌آموزان گفت: آمار مشکلات را به اطلاع سطوح مختلف وزارتخانه رسانده‌ایم اما به نظر بنده اعلام آمار آسیب‌ها صرفاً مشکلی را حل نمی‌کند. نیاز به اقدامات علمی و ریشه‌ای داریم تا آمار مشکلات کاهش یابد. مدیر کل امور تربیتی و مشاوره در پایان سخنان خود کلیه اساتید و صاحب‌نظران را به همکاری با دفتر مشاوره دعوت کرد و برای اجرایی کردن طرح‌ها و ایده‌های آن‌ها در آموزش و پرورش اعلام آمادگی نمود.

دکتر فرهاد کریمی رئیس پژوهشکده تعلیم و تربیت در خاتمه جلسه ضمن تشکر از آقای دکتر شکوهی و حضار اظهار امیدواری کرد مجمع هم‌اندیشی به‌صورت ماهانه یا سه ماهه با مدیریت خانم دکتر احقر برگزار شود تا مباحث با رویکرد پژوهشی مطرح شده و با انتخاب موضوعات فرعی در آینده نزدیک تهیه گزارش‌ها و مقالات پژوهشی در جهت رونق فعالیت‌های مشاوره‌ای و کاستن از مشکلات موجود باشد.

۳۶۰۰۰ نفر کسری نیروی انسانی مشاوره را بدهد این طور نیست. البته ما با امید به خدا و تلاش مستمر درصدد رفع مشکلات موجود هستیم. با توجه به چالش‌های هدایت تحصیلی در سال گذشته و ناکارآمدی نظام آموزشی در توانمند ساختن دانش‌آموزان پایه نهم به نحوی که بتوانند به انتخاب رشته مناسب دست بزنند، برای هر پایه تحصیلی مهارت‌هایی را با کمک اساتید دانشگاه تعریف کرده‌ایم و امیدواریم بتوانیم این مهارت‌ها را به‌عنوان موضوعات کمک‌آموزشی در اختیار معلمان و مشاوران قرار دهیم و سپس در برنامه درسی بگنجانیم تا دانش‌آموزان در پایه نهم قادر به انتخاب صحیح شاخه و رشته تحصیلی خود باشند.

مدیر کل امور تربیتی و مشاوره در ادامه سخنان خود با اشاره به اینکه ۶۰٪ دانش‌آموزان در حال حاضر در دوره ابتدایی تحصیل می‌کنند گفت تأمین مشاور برای این دوره عملاً امکان‌پذیر نیست. حتی اگر امروز تصمیم به این کار بگیریم باید پنج سال آینده منتظر ورود مشاورانی به مدرسه باشیم که آموزش‌های لازم را گذرانده‌اند. بنابراین براساس مشورت‌های انجام شده به دنبال احیای نقش مشاوره‌ای معلمان و آموزگاران دوره ابتدایی هستیم و طراحی دوره‌های آموزشی لازم برای آن‌ها را پی‌گیری می‌کنیم. علاوه بر این، با توجه به بازنشستگی ۵۰۰۰ نفر از مشاوران شاغل در سال آینده، به دنبال پالایش و جذب تعدادی از همکاران فرهنگی با رشته‌های مرتبط روان‌شناسی، مشاوره و علوم تربیتی هستیم که از دانش و تخصص لازم برخوردارند و به فعالیت‌های مشاوره‌ای نیز علاقه‌مندند تا از این طریق بتوانیم کمبود نیروی انسانی مشاور را تا حدودی جبران کنیم. ضمن آنکه سیستم را برای مشاورانی که در پست‌های دیگر شاغل هستند (کارشناس، معاون آموزشی) می‌بندیم و ناگزیر هستیم این افراد را برگردانیم تا از این طریق هم کمبود نیروی مشاور را تا حدودی جبران کنیم.

طراحی و تدوین سند نظام جامع راهنمایی و مشاوره، یکی دیگر از اقداماتی بود که دکتر شکوهی به آن اشاره و اظهار امیدواری کرد که تصویب این سند در شورای عالی آموزش و پرورش در رفع مشکلات موجود بسیار مؤثر خواهد بود. وی درباره حذف رشته